

Pastoračný pohľad na krízové situácie rodín v aspekte sluchového postihnutia

Zdenko Žiška OFM

ŽIŠKA, Z.: Pastoral View on Families in Crisis from the Aspect of Hearing Impairment. *Studia Aloisiana*, 4, 2013, 1, s. 55 – 69.

This article deals with the problematics of hearing impairment and its consequences on married couple's communication, that has a direct influence on solving the critical situations in a family. It analyses how much hearing impairment can influence the steadiness of matrimony. The basis resource is a statistics overview that points out a high number of divorces due to personality differences, opinions and interests. All these reasons are taken as consequences of nuisance communication. These differences may be eliminated and sorted out by a suitable pastoral approach towards forming an effective communication of two partners. This difference can be an effect of hearing impairment consequence, that brings various risks. Responsible and suitable approach towards a dialogue may serve as a prevention of a relationship breakup and also as a way to a valuable relationship.

Keywords: hearing impairment, marriage, fidelity, communication, preparation, pastoral, community, acceptance

Úvod

V živote sa vyskytujú rôzne udalosti, ktoré ovplyvňujú náš život. Niekedy tieto udalosti očakávame a niekedy prídu nečakane. V našej štúdii sa budeme zaoberať očakávanými, ale aj neočakávanými situáciami vyplývajúcimi zo sluchového postihnutia, ktoré sa dotýkajú života manželov a rodinného života.

Vplyv sluchového postihnutia na manželský a rodinný život v krízových situáciách bude hlavnou témou tohto príspevku. Otázky, na ktoré budeme hľadať odpoveď: Do akej miery má sluchové postihnutie negatívny vplyv na celoživotný vzťah manželov? Môže sluchové postihnutie viesť v krízových situáciách k rozvodu? Má spôsob komunikácie vplyv na rozvodovosť?

V prvej časti uvedieme prehľad údajov, ktoré boli získané v minulosti za účelom demografického pohľadu zameraného na sluchové postihnutie v rôznych krajinách.

V duchu dokumentu *Familiaris consortio* môžeme povedať, že predpokladom dobrého manželstva je príprava naň. Ak jej nebudeme venovať dostatočnú pozornosť, môže to celoživotne ohrozovať manželské i rodinné spolunažívanie. V tejto časti sa budeme venovať pastoračnej príprave na manželstvo s partnerom so sluchovým postihnutím.

V ďalšej časti uvedieme pastoračnú analýzu rodinného života, v ktorej sa zameriame na niektoré fakty, ktoré prináša sluchové postihnutie medzi manželmi a neskôr rodičmi a deťmi so sluchovým postihnutím. Uvedieme stresové faktory, ktoré ovplyvňujú harmonický vzťah a komunikáciu manželov.

Záverečná časť bude venovaná odporúčaniam, ktoré je vhodné aplikovať pri pastoračnej službe pre sluchovo postihnuté osoby a ktoré môžu pomôcť riešiť situáciu a konflikty.

1. Východisko – prieskum

V tejto časti uvedieme údaje z viacerých zdrojov a období, ktoré sú zamerané na osoby so sluchovým postihnutím a rozvodovosť. Väčšina údajov bude zo zahraničia. Dôvodom toho je, že na Slovensku neexistujú štatistiky, ktoré by sa venovali našej téme. Predpokladáme, že výsledky zahraničných prieskumov nebudú percentuálne veľmi odlišné od situácie na Slovensku. Budeme tak môcť vytvoriť potrebné východisko niektorých situácií, ktorým sa budeme venovať v nasledujúcich častiach.

Štatistiky, ktorým sa venujeme, hovoria o takzvanom „neviditeľnom postihnutí“. Toto pomenovanie je pripisované sluchovému postihnutiu, pretože nemá vonkajšie znaky, ktoré by nás pri stretnutí s takouto osobou upozornili na to, že máme pred sebou znevýhodnenú osobu a je potrebné zaujať voči nej primeraný a predovšetkým dôstojný postoj. Stáva sa, že nepočujúci sú spočiatku pokladaní za nepozorných či nesústredených ľudí, pretože nás nepočuli na prvé slovo. Taktiež sa stáva, že nasledujúca reakcia počujúcich voči týmto osobám je neprimeraná, pretože spontánne začnú zvyšovať hlas a kriča na niekoho, pre koho to nemá nijaký význam.

Neprehliadnuteľnou skutočnosťou je fakt, že pri sluchovom postihnutí nejde iba o medicínsky problém. Je tu potrebný komplexný špeciálny prístup, ktorému sa venuje aj špeciálnopedagogická starostlivosť, s cieľom eliminovať a kompenzovať následky tohto hendikepu.¹ S týmto vedomím chceme pristúpiť aj k našej téme.

¹ Porov. TARCSIOVA, D.: *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005, s. 10.

Svetová federácia nepočujúcich (World Federation of the Deaf – WFD) uvádza, že na svete žije 70 miliónov nepočujúcich. Z toho 80 % žije v rozvojových krajinách tretieho sveta.² Číslo, tak ako ho uvádza WFD, zahŕňa iba osoby s ťažkým sluchovým postihnutím. Pre mnohých je primárnym materinským jazykom posunkový jazyk. Ten je rovnako ako hovorový jazyk špecifický pre danú krajinu alebo región.³

„Vo všeobecnosti sa konštatuje, že v celej populácii sa vyskytuje 7 – 8 % osôb so sluchovým postihnutím, bez ohľadu na vek, stupeň a typ sluchového postihnutia. V populácii školopovinných detí je asi 0,05 % nepočujúcich a 4 – 6 % nedoslýchavých. Percento osôb so sluchovým postihnutím sa zvyšuje so zvyšujúcim sa vekom. Do 20. roku veku je to asi 4 % osôb, medzi 20. – 40. rokom 11 % osôb, medzi 40. – 60. rokom 40 % osôb a nad 60 rokov 45 % osôb.“⁴

Môžeme predpokladať, že na Slovensku pri pôrodnosti asi 50 000 detí ročne sa rodí 50 nepočujúcich detí a 150 – 300 nedoslýchavých detí.⁵

Nasledujúce údaje boli získané pred rokom 1994 v Spojených štátoch amerických. Prieskumom bolo zistené, že v USA žilo 350 000 nepočujúcich obyvateľov. Z toho bolo 65 000 detí. Nedoslýchavých bolo 19,5 milióna dospelých a 990 000 detí. Z celkového počtu detí 20 % navštevovalo špeciálne školy a z celkového počtu detí malo 90 % rodičov, ktorí boli počujúci. Celkovo bolo v USA 21 miliónov osôb, ktoré mali nejaké sluchové postihnutie. Na doplnenie uvádzame, že 1,3 % z celkového počtu komunikovalo výhradne posunkovým jazykom.⁶

Nasledujúci prieskum pochádza z roku 1974. Uskutočnili ho takisto v USA Jerome Schein a Marcus Delk. Zaradujeme ho samostatne, lebo je z iného obdobia a venuje sa špeciálne manželstvám sluchovo postihnutých osôb. Prieskum bol rozdelený na mužov a ženy:

A. Manžel:

- Sluchové postihnutie sa začalo do 3 rokov – v 82 % prípadov nepočujúca manželka a v 7 % manželka nedoslýchavá.
- Sluchové postihnutie nadobudnuté od 3 do 18 rokov – v 77 % prípadoch nepočujúca manželka a v 6 % manželka nedoslýchavá.

B. Manželka:

- Sluchové postihnutie sa začalo do 3 rokov – v 86 % prípadoch nepočujúci manžel a v 6 % manžel nedoslýchavý.
- Sluchové postihnutie nadobudnuté od 3 do 18 rokov – v 65 % prípadoch nepočujúci manžel a v 9 % manžel nedoslýchavý.

2 Porov. <http://wfdeaf.org/introduction> (12. 9. 2012).

3 Porov. <http://wfdeaf.org/human-rights/crpd/sign-language> (12. 9. 2012).

4 Porov. TARCSIOVA, D.: *Pedagogika sluchovo postihnutých*. Bratislava : UK PdF, 2008, s. 24.

5 Porov. TARCSIOVA, D.: *Pedagogika sluchovo postihnutých*, s. 25. Poznámka: Podľa WHO výskyt nepočujúcich detí je na 1 000 novonarodených detí 1 dieťa nepočujúce a 3 až 6 detí nedoslýchavých; zároveň WHO poukazuje na skutočnosť, že počet osôb so sluchovým postihnutím rapídne narastá: r. 1985 – 42 miliónov, r. 1995 – 120 miliónov, r. 2001 – 250 miliónov.

6 Porov. <http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/demographics> (11. 10. 2012).

Schein tiež poznamenal, že miera rozvodovosti bola oveľa vyššia u manželov, keď jeden z manželov bol sluchovo postihnutý, ako u tých, keď sú obaja nepočujúci.⁷ Zdroj neuvádza presné čísla, o koľko prípadov išlo. Upozorňuje iba na to, že „miešané“ manželstvá sú ohrozenejšie. Môžeme predpokladať, že táto skutočnosť je spôsobená nedostatočnou komunikáciou. Keďže ide o „miešané“ manželstvo, môžu to byť práve rozdielne záujmy, ktoré oddeľujú manželov v ich spoločnom trávení voľného času, prípadne jednostranné, alebo vzájomné nezvládanie stresových situácií.

Nasledujúci prieskum zahŕňa 11 krajín Európskeho ekonomického spoločenstva (EEC) a bol uskutočnený v roku 1993. Spolu vo všetkých 11 krajinách bolo 3 419 000 osôb so sluchovým postihnutím. Z toho bolo 53 000 detí do 15 rokov. Od 15 do 60 rokov bolo 838 000 osôb a nad 60 rokov až 2 528 000 osôb so sluchovým postihnutím. Tieto údaje potvrdzujú, že problémy so sluchom vekom pribúdajú. Tieto údaje tiež vyjadrujú, že najrizikovejšou vekovou skupinou, kde pribúda sluchové postihnutie, sú ľudia v produktívnom veku a seniori.

Pri celkovom počte asi 350 miliónov obyvateľov vo všetkých zainteresovaných krajinách nás môže potešiť, že osôb so sluchovým postihnutím bolo iba 1 % populácie.⁸

V roku 2010 bol publikovaný prieskum firmy, ktorá sa zaoberá predajom pomôcok pre osoby so sluchovým postihnutím. Podľa neho vtedy žilo asi 9 miliónov ľudí, ktorí boli nepočujúci alebo ťažko sluchovo postihnutí. Ďalších 2,3 miliónov malo strednú alebo miernu hluchotu. Takmer 42 % ľudí nad 50 rokov malo nejakú stratu sluchu. V tomto období takmer 2 milióny ľudí nosili načúvací prístroj. Mohli by sme povedať, že nejaké sluchové postihnutie sa týkalo 14,2 % obyvateľov Veľkej Británie.

Okrem tohto je potrebné doplniť štatistiku o ďalšie údaje, ktoré sa týkajú detí. Podľa spomenutého výskumu sa v Británii narodí ročne asi 840 nepočujúcich detí. Do veku troch rokov sa u ďalších 0,1 % prejaví nejaké sluchové postihnutie.⁹

Súčasťou prieskumu, ktorý viedla audiologistka Joan McKechnie, ktorá prednáša na rôznych univerzitách, bol aj komunikačný dosah sluchového postihnutia na kvalitu života. Údaje boli získané od 1 000 ľudí so sluchovým postihnutím vo veku nad 40 rokov.

- 33,3 % opýtaných odpovedalo, že majú veľké problémy v komunikácii s partnermi a aj s členmi rodiny,
- 6,25 % sa vyhrážalo rozvodom, ak sa nevyrieši problém partnera so sluchom,
- 66 % uviedlo, že počas rozhovoru klamú, prípadne zavádzajú z dôvodu sluchového postihnutia,

7 Porov. <http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/demographics> (11. 10. 2012).

8 Porov. <http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/demographics> (11. 10. 2012).

9 Porov. GRICE, E.: *Michael Parkinson : The Deaf Are Discriminated against*. <http://www.telegraph.co.uk/health/7854950/Michael-Parkinson-The-deaf-are-discriminated-against.html> (15. 10. 2012).

- 20 % tajilo svoje problémy pred svojou rodinou a priateľmi,
- 50 % uviedlo, že trpia depresiami alebo prežívajú izoláciu.¹⁰

Sluchové postihnutie prináša veľké komunikačné riziká, ktoré ich nositelia nosia hlboko v sebe. Je to ich spoločenská stigma, ktorá ich izoluje pred svetom. Hovorca Kráľovského národného inštitútu pre nepočujúcich (RNID) hovorí: „Je to neuveriteľné, ale pre niektorých ľudí s postihnutím sluchu to môže trvať až pätnásť rokov, kým získajú pomoc, ktorú potrebujú. Je to smutný fakt, keď si uvedomíte vplyv sluchu na rodinný a pracovný život.“¹¹ Tento údaj je alarmujúci nielen pre svoju vážnosť, ale aj pre dôsledky, ktoré prináša, ak zoberieme do úvahy, že pätnásť rokov môže manželom spôsobiť narušenie dôvery a porozumenia.

Podľa výsledkov Štatistického úradu SR (ŠUSR) rozvodovosť na Slovensku stúpa. V roku 1989 bolo 22,7 a v roku 2006 už 49 rozvodov na sto sobášov. Vzrastajúcemu trendu sa nevyhýbajú ani kresťanské páry. Podľa sociologického prieskumu religiozity z roku 2007 uviedlo 53 % katolíkov, že v prípade, keď si muž a žena prestanú dobre rozumieť, mali by sa dať rozviesť.¹²

Podľa podrobných štatistík ŠUSR, najčastejším a dlhodobým dôvodom rozvratu manželstva je „rozdielnosť pováh, názorov a záujmov“. Tento dôvod uviedlo až 61 % manželských párov¹³ a je omnoho častejší ako alkoholizmus, nevera, či zanedbávanie rodiny.

Posledné tri údaje potvrdzujú, že je žiaduce, aby sa v rámci pastoračnej prípravy prehĺbil duchovný a morálny prístup k manželskému zväzku. Komunikácia zohráva veľmi dôležitú úlohu v každom vzťahu a nie je dôležité, či ide o vzťah veriacich či neveriacich osôb, alebo o vzťah osoby so sluchovým postihnutím alebo bez neho.

Napriek tomu, že náš štatistický prehľad nepokladáme za komplexný, je postačujúci na to, aby sme si mohli utvoriť prehľad o situácii. Údaje uvádzajú, že ťažké sluchové postihnutie sa týka 7 – 8 % populácie, čo nie je zanedbateľné množstvo. Je to už dosť veľká minoritná skupina nášho majoritného počujúceho sveta. Za pozornosť stojí informácia, že čím skôr vzniklo sluchové postihnutie, tým viac je tento človek izolovaný od majoritnej počujúcej spoločnosti. To sa väčšinou týka tých, ktorí žijú so sluchovým postihnutím od narodenia alebo v postnatálnom veku. Medzi sebou často nachádzajú aj svojich životných partnerov. Potešujúce je, že podľa výskumu je takýto vzťah stabilnejší ako vzťah sluchovo postihnutého s počujúcim.

Podľa Cormana a Kaestnera, nepočujúce deti zohrávajú dôležitú úlohu v rodine. Na jednej strane môže byť manželstvo podrobené početnejším

10 Porov. ADAMS, S.: *Deafness Can Lead to Divorce*. <http://www.telegraph.co.uk/health/healthnews/7982548/Deafness-can-lead-to-divorce.html> (18. g. 2012).

11 ADAMS, S.: *Deafness Can Lead to Divorce*. <http://www.telegraph.co.uk/health/healthnews/7982548/Deafness-can-lead-to-divorce.html> (18. g. 2012).

12 Porov. CSONTOS, L.: Vybrané problémy odovzdávania viery. In: CSONTOS, L., ŽIŠKA, Z. (ed.): *Formy a perspektívy odovzdávania viery nepočujúcim*. Trnava : Dobrá kniha, 2010, s. 18.

13 Porov. <http://www.rozvod-rozhod.sk/rozvody-na-slovensku-v-roku-2008/d-1048/p1=1026> (21. g. 2012).

stresovým situáciám či napätiam, na druhej strane môže byť silnejším putom, ktoré viac privedie manželov ku spolupatričnosti.¹⁴

Alarmujúcim aspektom je komunikácia medzi manželskými pármami vo všeobecnosti. Tento aspekt pokladáme za dôležitý, lebo sluchové postihnutie má veľký vplyv na komunikáciu. Dr. Cave, ktorý viedol samostatnú štúdiu o rozvodovosti, poukázal na rozdiel medzi ľuďmi s akýmkoľvek sluchovým postihnutím a tými, ktorí počujú normálne. Výsledkom jeho výskumu bol záver, že prítomnosť sluchového postihnutia vedie častejšie k rozvodom, ako keď sú obaja počujúci.¹⁵

Našími výsledkami nechceme vystrašiť alebo odradiť pred vzťahmi so sluchovo postihnutými osobami. Bolo by to neľudské a proti ľudským právam a proti láske Boha, ktorý miluje všetkých ľudí. Chceme poukázať na to, že je dôležité venovať väčšiu pozornosť budovaniu a posilňovaniu vzťahov, v ktorých je prítomná osoba so sluchovým postihnutím.

2. Príprava na manželstvo

Učenie Druhého vatikánskeho koncilu obsahuje vzhľadom na manželstvo výzvu ku všeobecnému rešpektovaniu tejto ustanovizne. Každému kresťanovi má záležať na obrane manželstva, ktoré je v úzkom súvisi nielen s kresťanskou spoločnosťou, ale všeobecne sa pokladá za základnú bunku spoločnosti. Koncil túto zodpovednosť pokladá za vznešenosť poslania lásky.¹⁶ Každý jednotlivец, ktorý sa pripravuje na manželský zväzok, by mal mať tieto slová na pamäti. Nebezpečenstvom a zahrávaním sa so životom je aj nedostatočná pozornosť a zanedbanie tejto prípravy. Táto zodpovednosť je viazaná na všetkých ľudí bez rozdielu, nielen na tých, ktorí majú na starosti osobnú prípravu mladých ľudí smerujúcich k manželskému životu.¹⁷

V úvode tejto časti chceme aj upozorniť, že „etiológia a patogenéza sluchovej poruchy je podmienená multikauzálna a multifaktoriálne, v dôsledku čoho predstavuje pestrú škálu rôznych variantov porúch. [...] dôsledky straty sluchu sa prejavujú aj v iných oblastiach: kognitívna, lingvistická, vzdelávacia, sociálna, emocionálna a pracovná oblasť“¹⁸. Všetky tieto oblasti zasahujú do života každého človeka, a preto je dôležitá pozornosť voči nim aj v čase prípravy na manželstvo. Okrem toho sú tu prítomné aj všeobecné sociálne rozdiely, ktorými sú napríklad zvyky, náboženstvo, reč, vek, vzdelanie a iné.

14 Porov. ANDREWS, J. J.: *Child Deafness as It Relates to Parental Stress and Marriage Quality*. www.csun.edu (20. 11. 2012).

15 Porov. HOSFORD-DUNN, H., HOPKINS, S. K.: *Can Hearing Loss Lead to Divorce? Research Says Yes*. <http://tucsonaudiology.wordpress.com/2010/10/17/can-hearing-loss-lead-to-divorce-research-says-yes/> (11. 10. 2012)

16 Porov. *Gaudium et spes*, č. 47.

17 Porov. *Gaudium et spes*, č. 52.

18 TARCSIOVA, D.: *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005, s. 10.

Príprava na manželstvo pozostáva z troch fáz: 1. vzdialená príprava, 2. blízka príprava a 3. bezprostredná príprava.

Vzdialenú prípravu chápeme tak, že od narodenia je dieťa formované výchovou k rodinnému životu. Predovšetkým kresťanské rodiny sú pozvané k tomu, aby svojím príkladom boli najsilnejším svedectvom Božej lásky, ku ktorej sa obrátili v čase svojho rozhodnutia žiť spolu. Nijako nechceme podceňovať manželstvá, v ktorých je jeden z manželov neveriaci, alebo prípadne tie manželstvá, ktoré neboli uzatvorené pred tvárou Cirkvi. Cirkev verí, že v každom človeku je obraz Boha a jeho lásky, preto túži po tom, aby každý vzťah dozrel na Božiu slávu. Svedectvo o láske a dobre je svedectvom o tom, ktorý je jeho počiatkom.¹⁹

Táto fáza smeruje k ľudskej výchove a budovaniu osobného vnútorného poriadku, ku štúdiu, postojom k práci a duchovnej príprave. Pripomíname, že už v dnešných časoch sa vyskytuje takmer 53-percentné riziko spôsobené neprimeranou výchovou k morálnej hodnote, akou je vernosť manželskému zväzku. Môže to byť spôsobené odcudzením sa od tradičného rodinného puta a neprimeraným vzťahom k masmédiám. Strata dôvery a úprimnosti spôsobuje uväznenie jednotlivcov v ich svete, kulte súkromia, individualizmu a desocializácie. Masmediálny svet na druhej strane čoraz viac vytvára virtuálny svet, ktorý narastá.²⁰ Tento problém sa nesie už od včasnej výchovy. Nepočujúce deti nie sú výnimkou zo svetového štandardu, ktorý poukazuje na to, že bežné hračky, medzi ktoré môžeme zaradiť spoločenské hry, ustupujú počítačovým hrám.²¹

Naopak dieťa, ktoré pozoruje harmonický vzťah svojich rodičov a vyrastá v ňom, je v najlepšej škole manželského a rodinného života, ktorú mu nemôže dať nijaká iná inštitúcia, ani iné spoločenské zriadenie v dostatočnej miere. Tohto si majú byť vedomí aj rodičia detí, ktoré už majú sluchové postihnutie. Tieto deti už žijú so svojím hendikepom, už teraz je isté, že v manželstve bude toto ich postihnutie vplývať na ich manželský život a na ich šťastie. Pod harmonickým vzťahom nemáme na mysli ideálny vzťah bez problémov. Snaha o prekonanie prekážok je úspechom harmonického úsilia milujúcich osôb, ktorých komplementarita buduje vzťah postavený na Bohu.

V prvej fáze nenachádzame potrebu špecifickej prípravy na manželstvo. Počujúci nevenuje špeciálnej príprave na život s osobou so sluchovým postihnutím takmer nijakú pozornosť, pretože je malá pravdepodobnosť takéhoto zväzku. Takisto ani osoba so sluchovým postihnutím nemusí byť vedená špeciálnym spôsobom, pretože ide o všeobecnú prípravu do života. Príprava má byť postavená tak, aby bola zrozumiteľná a aby rešpektovala všetky vonkajšie okolnosti osoby so sluchovým postihnutím. Pretrvávajúca komunikačná bariéra bráni nepočujúcim zúčastňovať sa na aktivitách prístupným počujúcim ľuďom.²²

19 Porov. *Lumen gentium*, č. 17.

20 Porov. FFORDE, M.: *Desocializácia : Kríza postmodernity*. Bratislava : Lúč, 2010, s. 203–204.

21 Porov. COPLÁKOVÁ, T.: *Klasické hračky ustupujú počítačom*. <http://www.sme.sk/c/1813174/klasicke-hraciky-ustupuju-pocitacom.html> (9. 12. 2012).

22 Porov. TARCSIOVA, D.: *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*, s. 153.

V druhej fáze začína byť príprava na život s osobou so sluchovým postihnutím aktuálna aj pre počujúcich, pretože sa už týka konkrétnych dvoch osôb, rozhodnutých kráčať spoločnou cestou. Pre počujúcu osobu, ktorá sa zoznámila s nepočujúcou osobou, sa začína nová forma komunikácie. Odporúčame, aby sa v takýchto vzťahoch venovala pozornosť aj základom komunikácie a kultúrnej antropológie. Rôzne skúsenosti môžu byť druhom kompenzácie sluchového postihnutia, takže pri ich dodržiavaní môže človek slobodne a hodnotne komunikovať s danou osobou.²³

Božie zjavenie nám pomáha odhaľovať obraz a identitu, ktorú do nás vložil Stvoriteľ. Sväté písmo hovorí, že v každom z nás je prítomný Boh, ktorý do nás vložil obraz seba samého. Je pre nás potrebné skúmať svoje srdcia a vstúpiť do týchto hlbín, aby sme objavili nielen našu identitu, ale predovšetkým obraz Boha v nás. To môžeme dosiahnuť náboženskou formáciou. Jej úlohou je predstaviť manželstvo v duchu Božieho zjavenia, ako „osobný vzťah muža a ženy, ktorý treba ustavične rozvíjať a má ich povzbudzovať k hlbšiemu chápaniu manželskej sexualita a zodpovedného rodičovstva; táto príprava za pomoci základných poznatkov z medicíny a biológie, ktoré s tým súvisia, má umožniť osvojiť si správne metódy výchovy detí a oboznámiť sa so základnými podmienkami usporiadaného vedenia rodiny (ako sú: hospodárenie, dostatočné finančné prostriedky, náležité poznatky o vedení domácnosti a pod.)“²⁴.

Kresťanská príprava je postavená na reálnych a aktuálnych potrebách mladých ľudí. Jej komplexnosť môže vo svetle viery a kresťanskej nádeje prinášať istotu v tomto neistom svete, poznačenom relativizmom a individualizmom. V živote môžeme očakávať niektoré udalosti a niekedy nás môžu tieto udalosti prekvapiť. To sa môže stať aj v manželstve, keď jeden z manželov môže z rôznych príčin stratiť sluch. Na takúto situáciu sa samozrejme nedá dostatočne pripraviť, ale práve pevné a vnútorné rozhodnutie je podstatou v príprave na také dôležité celoživotné rozhodnutie, akým je manželstvo.

Dôležitou súčasťou prípravy na manželstvo je, aby bola vzájomnou cestou viery. Vedomie spoločnej cesty viery môže pomôcť z novej perspektívy prehodnotiť svoj vzťah k Bohu.²⁵ Pevnosť viery v Boha je tou najlepšou prípravou na každé manželstvo a mohli by sme povedať aj na každú krízu vo vzájomnom spolužití. Viera v Boha nám zároveň pomáha prehĺbiť dôveru ku druhému človeku.

Každý človek nesie v sebe veľké bohatstvo Božej milosti, ktorá je darom pre druhého človeka. Je požehnaním, ak osoba so sluchovým postihnutím nevidí svoj hendikep ako stigmatu a tragédiu, ale vidí ho ako dar. Kým sa postihnutie stane darom, treba prejsť dlhú a náročnú cestu. Viacero osôb so sluchovým postihnutím vo svojich svedectvách potvrdilo, že je možná cesta prijatia svojho utrpenia, a to práve vo svetle viery. Hovoria o ceste od utrpenia

23 Porov. VOJTECHOVSKÝ, R.: *Úvod do kultúry a sveta Nepočujúcich*. Bratislava : Myslím, 2011, s. 51–60.

24 *Familiaris consortio*, č. 66.

25 Porov. *Familiaris consortio*, č. 51.

k daru. Vedomie Božej lásky a starostlivosti pretvára ich utrpenie a privádza ich k viere v dobrého Boha.²⁶

Vedomie hodnoty manželského vzťahu sa v ľudskej spoločnosti vytráca. Tohto si je Cirkev vedomá a neustále pozýva mladých ľudí, aby sa uvážene venovali svojmu rozhodnutiu a príprave na manželstvo. Predovšetkým je mládež pozývaná ku spoločnej modlitbe, aby aj týmto spôsobom budovali v sebe osobnejší vzťah s Bohom. Modlitba je komunikácia a okrem vertikálnej dimenzie nás upriamuje aj na horizontálnu dimenziu nášho života.²⁷

Na rôznych miestach a tiež na stretnutiach mládeže sa uskutočňujú rôzne katechézy o manželských a rodičovských otázkach. Katechéza je dôležitým prostriedkom, počas nej možno viesť dialóg s mladými ľuďmi o ich otázkach vo vzťahu k Bohu a voči požiadavkám manželského zväzku. Bolo by potešujúce, keby sa na nich mohli zúčastňovať aj tí, ktorí komunikujú posunkovým jazykom. Bolo by to vzájomne obohacujúce stretnutie pre všetkých.

Tretou fázou je bezprostredná príprava, ktorá sa začína pár mesiacov pred samotným sobášnym obradom. Nadväzuje na predchádzajúce poznatky, skrze ktoré prehľbuje poznanie tajomstva Krista a Cirkvi. Cez vzťah Krista a Cirkvi ohlasujeme Božiu milosť, ktorú prijímajú snúbenci vo sviatosti manželstva. To sa deje uprostred Cirkvi, ktorá má spoluúčasť na tejto milosti. Táto príprava môže prebiehať individuálne, alebo môže byť súčasťou kurzu. Pamätajme, aby osoby so sluchovým postihnutím mali možnosť zapojiť sa do týchto projektov. Komunikačná bariéra je výrazná predovšetkým pri ťažkých poruchách sluchu a mohla by sa vyriešiť prítomnosťou odborného tlmočníka.

V príprave a aj pri samotnom obrade rešpektujeme, že „posunková reč ako dorozumievací prostriedok nepočujúcich osôb je upravená osobitným zákonom č. 149/1995 Z. z. o posunkovej reči nepočujúcich osôb. Podľa § 5 zákona nepočujúce osoby majú právo na tlmočníka posunkovej reči, ktorý tlmočí do štátneho jazyka alebo zo štátneho jazyka pri riešení základných životných problémov nepočujúcich osôb v styku so štátnymi orgánmi, orgánmi územnej samosprávy a inými právnickými osobami a fyzickými osobami“²⁸.

Skúsenosť poukazuje na to, že príprava väčšinou zostane na kňazoch, ktorí sa venujú nepočujúcim a ovládajú posunkový jazyk. Preto by bolo žiaduce mať v každej diecéze aspoň jedného kňaza, ktorý by bol k dispozícii pre túto úlohu. Zároveň by tento kňaz mohol pripravovať laických odborníkov, ktorí by mu pomáhali v tejto úlohe a službe.²⁹ Keďže ide o sluchovo postihnuté osoby, je vhodné, aby táto príprava prebiehala individuálne a bola špeciálne upravená na konkrétne osoby. Dôraz kladieme na zrozumiteľnosť a porozumenie tejto sviatostnej prípravy vhodným spôsobom, tak, aby boli rešpektované vlastnosti nepočujúcich osôb.

²⁶ Porov. BROESTERHUIZEN, M.: *From Ephphatha to Deaf Pastors : Deaf Pastoral Ministry*. Rukopis, s. 157.

²⁷ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 2205.

²⁸ ŠMEHILOVÁ, A., st., ŠMEHILOVÁ, A.: Katechéza, ohlasovanie a príprava katechézy. In: CSONTOS, L., ŽIŠKA, Z. (ed.): *Formy a perspektívy odovzdávania viery nepočujúcim*, s. 105.

²⁹ Porov. *Familiaris consortio*, č. 75.

3. Spoločný život

V tejto časti sa budeme zaoberať analýzou niektorých situácií, s ktorými sa môžeme stretnúť počas pastoračnej starostlivosti o manželstvá a rodiny. Sluchové postihnutie spôsobuje komunikačné riziká, ktoré ovplyvňujú spoločný život a zasahujú aj do duchovného života kresťanských manželstiev. Primeraná pastoračná starostlivosť môže predchádzať tragédii, ktorou je odlúčenie manželov a rozvod.

Komunikácia počujúcich ľudí, ktorí sa dorozumievajú rovnakým jazykom, je náročná aj napriek tomu, že obsahuje veľké množstvo slov a vyjadrovacích prostriedkov. Saint-Exupéry v knihe *Malý princ* píše, že „reč je prameňom nedorozumení“³⁰. Nedorozumenia vplývajú na manželskú jednotu a subjektívne nazeranie na komunikáciu ohrozuje komplementaritu manželov. Komunikácia sluchovo postihnutej osoby je obmedzená v činnosti participácie. „Každé postihnutie totiž vytvára zvláštne životné podmienky, a to zvláštne, špecifické môže byť odlišné od toho, čo je pokladané za normálne, bežné, väčšinou prijateľné. U sluchovo postihnutých je to určite komunikačný systém, ktorý má svoje vlastné komunikačné formy, viac alebo menej využívané v určitých podmienkach.“³¹ Komunikovať cudzím jazykom neznamena to, že ho viem použiť, ale že mu aj porozumiem. To platí aj pre posunkový jazyk, jeho posunky sa veľmi ľahko učia, ale štylistika a gramatika je náročnejšia. Zároveň je potrebné rozumieť vyjadrovaniu nepočujúcich ľudí, ktoré je odlišné od nášho hovoreného spôsobu vyjadrovania a konceptu myslenia. Efektívna komunikácia sprostredkuje pozitívne kroky k lepšiemu porozumeniu. Naučiť sa efektívne komunikovať môže trvať niekoľko rokov systematického obetavého úsilia.

3.1. Manželský život a sluchové postihnutie

Sluchové postihnutie je neviditeľné postihnutie. Jeho dôsledky môžu vplývať na harmonický život manželov a tí si nemusia uvedomovať jeho závažnosť. Predovšetkým je tento hendikep problémom samotnej postihnutej osoby. Nezanedbateľný vplyv má sluchové postihnutie aj na okolie. Výsledky výskumu nás upozorňujú, že až 66 % opýtaných uviedlo, že počas rozhovoru klamú, prípadne zavádzajú z dôvodu sluchového postihnutia, 20 % tajilo svoje problémy pred svojou rodinou a priateľmi. V pastoračnej starostlivosti v súvislosti s týmito údajmi môžeme spozorovať dva postoje. Prvý je, že pri problémoch v komunikácii sa objavujú predsudky. Osoba sa uzatvára do seba a žije so svojím problémom. Predsudok výsmechu, neprijatia či nepochopenia uzatvára osobu do sebaklamu. Druhý postoj sa prejavuje sociálnou izoláciou.

³⁰ SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Malý princ*. Bratislava : SPN; Mladé letá, 2003, 21. kapitola.

³¹ TARCSIOVA, D.: *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*, s. 11.

Toto môže byť príčinou toho, prečo je pre „miešané“ počujúco-nepočujúce manželstvá väčšie riziko rozvodov.

Netvrdíme, že sluchové postihnutie je príčinou rozvodu manželstiev. Skôr sú to nespracované dôsledky, medzi ktoré na prvé miesto dávame komunikáciu. Komunikácia, respektíve jej nedostatok sa prejavuje ako najčastejší dôvod, ktorý uvádzali rozvedené páry – rozdielnosť pováh, názorov a záujmov.³² Údaj bol získaný zo všeobecných štatistík, keď väčšinu tvorili počujúci ľudia. Manželia sľubujúci si vernosť po všetky dni svojho života už nie sú schopní si porozumieť napriek schopnosti rozprávať a počúvať. Sluchovo postihnutí, ktorí sú limitovaní svojím postihnutím, čo sa prejavuje aj neporozumením, netrpezlivosťou a stresom, musia omnoho viac bojovať o svoj vzťah.

V tomto boji by nemali byť sami. Najúžší kruh ich rodiny im môže pomáhať k obnovovaniu dôvery. Utajovanie osobných problémov je prejavom nedôvery voči druhej osobe, preto aj kňaz a pastorační asistenti by mali pamätať na takéto správanie a viesť partnerov k zodpovednej vzájomnej komunikácii.³³ Kňaz a pastorační asistenti môžu byť sprostredkovateľmi zmierenia a navrhovateľmi krokov, ktoré budú pomáhať prekonávať komunikačné bariéry.

Vhodné sú pravidelné rodinné stretnutia vo farskom spoločenstve, ktoré treba pripraviť takým spôsobom, aby sa predišlo prekážkam v komunikácii. Osoba so sluchovým postihnutím sa totiž ťažšie orientuje v skupinových diskusiách. Ak komunikuje v posunkovom jazyku, je potrebné, aby aj diskusia bola moderovaná primeraným spôsobom. Navrhujeme rodinné spoločenstvá, pretože malé spoločenstvá sú vhodným prostredím na upevnenie osobného postoja. Živé spoločenstvá prirodzene napomáhajú prehlbovanie osobnej viery, čo často môže viesť k upevneniu vzťahu.³⁴

Opozíciou voči spoločenstvám je v súčasnej dobe silný individualizmus, ktorý vnútorne izoluje ľudí od spoločenstiev. Individualizmus by sme mohli nazvať duchovnou hluchotou pre potreby iných, pretože človek sa nielenže nechce podeliť s inými, ale ani sám sa o ich potreby nezaujíma. Silný individualizmus môže spôsobiť, že práve nízky záujem manželov o život toho druhého pomaly zničí puto dôvery a lásky.

Je dobré byť si vedomý, že u mnohých sluchové postihnutie prichádza vekom. Takmer 42 percent ľudí nad 50 rokov má nejaké straty sluchu. Tie môžu byť dôsledkom hlučného pracovného prostredia, ale napríklad aj počúvania hlasnej hudby v mladšom veku. Tieto straty sa začnú prejavovať tzv. selektívnym počutím. Človek počuje len niečo a niekedy. Ak vzťahu chýba dôvera a puto lásky, môže sluchové postihnutie prispieť k tomu, že sa manželia vzdávajú.

32 Porov. *Príčiny rozvratu manželstva*. <http://www.rozvod-rozchod.sk/priciny-rozvratu-manzelstva/d-1009/p1=1026> (3. 11. 2012).

33 Porov. PESCHKE, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 1999, s. 478–479.

34 Porov. ŠMIDRIAK, O.: Pastoračia malého spoločenstva ako prostriedku na ľudské i duchovné dozrievanie. In: CSONTOS, L., ŽIŠKA, Z. (ed.): *Formy a perspektívy odovzdávania viery nepočujúcim*, s. 44.

Cirkev chce vždy stáť pri rodine. Vždy jej chce podať pomocnú ruku a chrániť ju ako prirodzené prostredie pre ďalšie generácie.³⁵

3.2. Dieťa so sluchovým postihnutím

Narodenie dieťaťa so sluchovým postihnutím je náročnou situáciou pre rodičov. Očakávané dieťa prichádza na svet s postihnutím, ktoré ho viac pripútava k jeho rodičom, pretože oni sa stávajú jeho dôležitým komunikačným kanálom so svetom. Na rodičov vplýva napätie, neistota a stres, ktoré prichádzajú ako dôsledok nevyžiadanej situácie. „Existuje celý rad obáv, problémov a starostí, ktoré môžu mať vplyv na rodičovský stres, a tým potenciálne majú vplyv na kvalitu života a spokojnosť (Longo & Bond, 1986). Rodičia detí s postihnutím môžu čeliť nespočetným výzvam, vrátane: zvýšenie finančných nákladov a časových stresov (Corman & Kaestner, 1994; Hodapp & Krasner, 1994; Knussen & Sloper, 1992; Mauldon, 1992; Rogers & Hogan, 2003), obmedzenej alebo ťažkej komunikačnej interakcie s ich deťmi (Hintermair, 2000; Jackson & Turnbull, 2004; Meadow, 1969; Morton, 2000), pocitom stigmatizácie a izolácie (Morton, 2000).“³⁶

Tieto sociologické aspekty sú dôležité, lebo ovplyvňujú aj náboženský život našich rodín. Ak je rodina spoločensky izolovaná, môže sa to prejavíť aj v živote farského spoločenstva. Je úlohou organizátorov a zúčastnených, aby vytvorili vhodné podmienky na to, aby sa rodina mohla pravidelne zúčastňovať na nedelňých bohoslužbách. Eucharistia je potrebná na upevnenie kresťanského života rovnako ako osobná modlitba.³⁷ V čase krízy nie všetci ľudia vyhľadávajú čisto posväcujúce prostriedky. Relativizmus a ostatné spoločenské „izmy“ ohrozujú manželskú vernosť. Prítomnosť živého farského spoločenstva nesie v sebe poklad pre obnovu a novú evanjelizáciu, ktorá môže byť vhodnou pomocou pre ohrozené rodiny.

Cherlin uskutočnil v roku 1977 rozsiahly výskum o tom, aký má dieťa vplyv na manželstvo. Jeho výskum zistil, že deti s postihnutím v predškolskom veku oddaľovali separáciu manželov, ale neskôr, keď nastúpili do základnej školy, ich zdravotný stav prestal byť prekážkou rozchodu.³⁸ Na jednotu rodiny môže vplývať každé dieťa aj svojím aktívnym podielom na výchove rodiny. Podobné situácie na ohlasovanie a prehĺbenie viery môžeme využiť napríklad pri príprave detí na sviatosti. Okrem detí je dôležité venovať pozornosť aj rodičom a prejavíť im náš obdiv a ochotu im pomôcť. Potvrďuje sa veľká potreba pastoračnej pozornosti mladým manželstvám a rodinám. Nie je dobré zabúdať na tieto skupiny, pretože ak sa vyskytnú problémy a rodina sa bude

35 Porov. *Familiaris consortio*, č. 33.

36 ANDREWS, J. J.: *Child Deafness as it Relates to Parental Stress and Marriage Quality*. www.csun.edu (20. 11. 2012).

37 Porov. *Familiaris consortio*, č. 61.

38 Porov. ANDREWS, J. J.: *Child Deafness as It Relates to Parental Stress and Marriage Quality*. www.csun.edu (20. 11. 2012).

cítiť opustená cirkvou, nebudú títo manželia vyhľadávať pomoc od kňaza alebo farského spoločenstva.

4. Odporúčania pre pastoračnú starostlivosť o sluchovo postihnutých

Pastoračná starostlivosť a pomoc pri sluchovom postihnutí by mala vychádzať z aposteriórnej skúsenosti, ktorú sme uviedli v predchádzajúcich častiach príspevku. Sluchové postihnutie nespôsobuje iba zdravotný hendikep a sociálnu izoláciu, ale je zdrojom mnohých duchovných bolestí, ako je napríklad samota, sebadocneňovanie či duchovná prázdnota. Je našou úlohou zmierňovať túto bolesť našou láskavou službou a pozornosťou. K tomu môžu pomôcť aj nasledujúce odporúčania:

- uvedomiť si vážnosť choroby a nepodceňovať jej dôsledky,
- nekričať na osobu so sluchovým postihnutím, ale hovoriť jasne a zrozumiteľne; sadnite si oproti osobe so sluchovým postihnutím, aby na vás videla priamo; pozor na rušivé svetlo za vami (okno, svetelný zdroj),
- ak je potrebné, používať posunkový jazyk alebo využiť služby tlmočníka,
- požiadať o pomoc odborníkov z rôznych oblastí,
- zabezpečiť kvalitné ozvučenie v priestoroch, kde sa zhromažďujú veriaci,
- podľa možností zabezpečiť aj vizuálne a grafické prostriedky,
- viesť sluchovo postihnutých k aktívnej socializácii a participácii na spoločenskom dianí.

Záver

Sluchové postihnutie má omnoho väčší vplyv na život človeka, ako si myslíme. Jeho dôsledky nespôsobujú iba nedostatok informácií, spoločenskú izoláciu, ale zasahujú do samotného vnútra človeka. Ovpływujú jedno z jeho základných poslání, ktorým je manželstvo a rodina. Táto základná bunka spoločnosti buduje základ práve v rovine komunikácie, spoločných záujmov a vzájomného porozumenia. Komunikácia je prostriedok, ktorý pomáha budovať intímny vzťah medzi dvoma osobami.

Samotné sluchové postihnutie nie je príčinou rozvodu, jeho dôsledky však môžu spôsobiť problémy vo vzťahu. Ak sa nebude venovať dostatočná pozornosť výchove ku komunikácii, socializácii a morálnym hodnotám, môže toto zanedbanie spôsobiť rozpad manželstva. Vhodná pastoračná starostlivosť môže tieto dôsledky do veľkej miery odstrániť.

Odporúčania, ktoré sme uviedli na záver, naznačujú minimálne potreby, ktoré treba rešpektovať v prípade účasti sluchovo postihnutých osôb v živote cirkevného spoločenstva. Okrem týchto všeobecných odporúčaní je vhodné

pred každým stretnutím zabezpečiť individuálne potreby osoby so sluchovým postihnutím, pretože vždy ide o jedinečnú kombináciu sluchového postihnutia.

Použitá literatúra

- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : SSV, 2001. 918 s. ISBN 80-7162-253-2
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava : SSV, 1998. 845. s. ISBN 978-80-7162-738-8
- JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*. Trnava : SSV, 1993.
- BROESTERHUIZEN, M.: *From Ephphatha to Deaf Pastors : Deaf Pastoral Ministry*. Rukopis, 2012.
- SAINT-EXUPÉRY, A. de: *Malý princ*. Bratislava : SPN; Mladé letá, 2003. 96 s. ISBN 8010002062
- FFORDE, M.: *Desocializácia : Kríza postmodernity*. Bratislava : Lúč, 2010. 381 s. ISBN 978-80-7114-806-7
- PESCHKE, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 1999. 694 s. ISBN 80-7021-331-0
- TARCSIOVA, D.: *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005. 222 s. ISBN 80-969112-7-9
- TARCSIOVA, D.: *Pedagogika sluchovo postihnutých*. Bratislava : UK PdF, 2008. 98 s.
- VOJTECHOVSKÝ, R.: *Úvod do kultúry a sveta Nepočujúcich*. Bratislava : Myslím, 2011. 268 s. ISBN 978-80-970601-0-7
- CSONTOS, L., ŽIŠKA, Z. (ed.): *Formy a perspektívy odovzdávania viery nepočujúcim*. Trnava : Dobrá kniha, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7141-682-1

Internetové zdroje

- ADAMS, S.: *Deafness Can Lead to Divorce*. <http://www.telegraph.co.uk/health/healthnews/7982548/Deafness-can-lead-to-divorce.html> (18. 9. 2012).
- ANDREWS, J. J.: *Child Deafness as It Relates to Parental Stress and Marriage Quality*. www.csun.edu (20. 11. 2012).
- COPLÁKOVÁ, T.: *Klasické hračky ustupujú počítačom*. <http://www.sme.sk/c/1813174/klasicke-hracky-ustupuju-pocitacom.html> (9. 12. 2012).
- GRICE, E.: *Michael Parkinson : The Deaf Are Discriminated against*. <http://www.telegraph.co.uk/health/7854950/Michael-Parkinson-The-deaf-are-discriminated-against.html> (15. 10. 2012).
- HOSFORD-DUNN, H., HOPKINS, S. K.: *Can Hearing Loss Lead to Divorce? Research Says Yes*. <http://tucsonaudiology.wordpress.com/2010/10/17/can-hearing-loss-lead-to-divorce-research-says-yes/> (11. 10. 2012).
- Príčiny rozvratu manželstva*. <http://www.rozvod-rozchod.sk/priciny-rozvratu-manzelstva/d-1009/p1=1026> (3. 11. 2012).
- <http://www.rozvod-rozchod.sk/rozvody-na-slovensku-v-roku-2008/d-1048/p1=1026> (21. 9. 2012).
- <http://wfdeaf.org/introduction> (12. 9. 2012).

<http://wfdeaf.org/human-rights/crpd/sign-language> (12. 9. 2012).

<http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/demographics> (11. 10. 2012).

Mgr. Zdenko Žiška OFM
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava

Štúdia bola vypracovaná pri riešení projektu VEGA č. 1/0051/12 Nové formy pastorácie a spirituality rozvedených katolíkov po Druhom vatikánskom koncile